

GYÖRY TIBOR (1869–1938): SEMMEIWEIS IGNÁC (1818–1865) ÉS LISTER¹

**Digitalizáltak a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti
Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Kapronczay Károly és Szállási Árpád**

Semmelweis születésének századik évfordulója alkalmából az ünnephez méltó tartalmas megemlékezést közölt Temesváry Rezső a Gyógyászat 26. számában,² s a Pester Lloyd-ban. Többek közt azt írja, hogy a nagy Lister maga is azt mondta:

„Semmelweis nélkül működésem semmis volna: Magyarország nagy fiának köszönheti az új sebészet a legtöbbet”.

Sajnos Lister, e kijelentést sohasem tette. A fenti mondatnak azonban megvan a maga külön kis története, melyet talán nem lesz érdektelen itt elmondani, annál inkább, mert ezzel a mondattal már magam is megégettem egy ízben a kezemet.

1905-ben Fritz Schürer von Waldheim, bécsi orvos terjedelmes monográfiát írt Semmelweisről.³ Ezt a több tekintetben érdemes munkát a legleplezetlenebb magyargyűlölet itatja át.⁴

Nemsokára rá a német természetvizsgálók és orvosok 1905 őszén Meránban megtartott ülésén egy magánbeszélgetés folyamán Weckerling dr. felvetette a kérdést, vajon Lister működése miféle relációban áll Semmelweis felfedezésével? Tudott-e, s mit tudott Lister Semmelweisről, amidőn 1867-ben nyilvánosságra hozta felfedezését (On a new method of treating compound fractures abscess etc. Lancet). A felvetett kérdés eldöntésére idézem a fenti mondatot. Weckerling dr., aki egykor maga is hallgatója volt Semmelweisnek, s áhítatos tisztelettel ápolta annak emlékét, nagy érdeklődéssel fogadta a jelentőségteljes, perdöntő mondatot, s annak pontos forráshelyét kívánta tudni. Hazaérkezve első dolgom volt Schürer munkájának pontos címét, az idézet lapszámát és ezekkel együtt a Berliner Klinische Wochenschrift 1905. évi 33. számában a Schürer könyvéről megjelent kritikámat megküldeni, amelyben a jelzett mondatot magam is idéztem volt. Weckerling dr. tovább nyomozott. Levélben fordult Schürerhez, akitől azt a választ kapta, hogy a kérdéses mondatot „valamelyik” bécsi folyóirat kongresszusi referátumaiból merítette. Weckerling dr. most már Hueppe-hez intézett kérdést, aki azonban kijelentette, hogy ő ezt a mondatot el nem mondotta

¹ Forrás: Györy Tibor: Semmelweis – Lister. = Gyógyászat, 1918. pp. 342–343.

² Temesváry Rezső: Semmelweis. 1818–1918. = Gyógyászat, 1918. pp. 315–318. (– a szerk. kieg.)

³ Schürer von Waldheim, Fritz: Ignaz Philipp Semmelweis. Sein Leben und Wirken. Urteile der Mit- und Nachwelt. Wien–Leipzig, 1905. (– a szerk. kieg.)

⁴ A 245. lapján azonban a következő sorokat olvashatjuk:

„Am 2. September 1894 gelegentlich des VIII. Internationalen Kongresses für Hygiene und Demographie in Budapest verlas Hueppe das bis dahin unbekannt gebliebene Schreiben Semmelweis an die Pester Akademie von Jahre 1861 und zitierte zum Schlusse einen Ausspruch Listers: „Ohne Semmelweis wäre mein Wirken ein nichtiges, dem grossem Sohne Ungarns verdankt die neue Chirurgie das Meiste!”

Örömmel olvastam annak idején e csakugyan nagyjelentőségű sorokat, melyek Semmelweist a Lister-gondolat és eljárás alapjává minősítették és érthető, hogy azt jól megjegyeztem magamnak. (– a szerző megj.)

kongresszusi beszédében, mint ahogy a beszéd szövegében csakugyan meg nem található. Sehogy se boldogulván elhatározta, hogy most már magához Listerhez fordul autentikus felvilágosításért. Lister 1906. szeptember 15-én kelt levelében meg is küldötte válaszát Weckerlingnek, aki azt a Münchener mediz. Wochenschriftben közzé is tette. Lister elmondotta a válaszában, hogy Semmelweis munkájára Londonban élő hazánkfia, Duka Tivadar hívta fel a figyelmét.

„Alig kell hozzátennem – mondja levelében Lister – hogy a szóban forgó mondatot soha sem mondtam. De azért ha Semmelweis nem is befolyásolta munkásságomat, munkái iránt csodálattal vagyok eltelve és örvendek, hogy végre érdeme szerint becsülik meg az emlékét.”

A dolgok teljességéhez tartozik annak a megemlézése is, hogy egy Neues Wiener Journal című napilap, miután már szélesebb körök tudomására kezdett jönni, hogy Lister a neki imputált kijelentést sohasem tette meg, 1907. április 9. számában egy tájékoztató cikkben megtámadott, hogy én a magyar sovinizmusommal egy berlini orvosi napilapban (közbevetem: Schürer von Waldheim könyve tartalmának ismertetésében és kritikájában!) Lister szájába adtam a kijelentést, miszerint az ő működése Magyarország nagy fia nélkül semmis lett volna. Azt már nem tudta, vagy észre nem vette e jeles journal, hogy a citátum nem tőlem a magyar sovinizmtól, hanem Waldheimtől, a magyarfaló osztrák sovinizmtól ered. Waldheim citált, én csak reprodukáltam.⁵

Szomorú valóság az, hogy Semmelweis nem érte meg tanításának akceptálását. 1865-ben bekövetkezett halála idején a művelt nyugaton senki sem beszélt már róla és felfedezéséről. Mennyivel boldogabb sors jutott osztályrészül Listernek, akinek a felfedezését rövidesen magáévá tette az orvosi világ. És a Lister-féle eljárás meghódította a szülészeti területét is és Semmelweis nagyságát csak nagy későn, pontosan szólva: akkor ismerte fel a világ, amidőn az antisepsist kiszorította volt az asepsis, más szóval akkor, amidőn a Lister-féle eljárás a Semmelweis-féle eljárássá tökéletesedett.

Ha Semmelweis csakugyan hatással lett volna az ő aseptikus eljárásával Listerre, akkor az utóbbit az ő antiseptikus módszerével a retrograd fejlesztés szemrehányásával kellene illetnünk, s érthető, ha Lister nemcsak az igazság, de a saját reputációja nevében is tiltakozott a neki imputált mondat ellen.

⁵ Tudván, hogy a dolog őt érdekelni fogja, közöltem Weckerling-gel a bécsi „Journal” együgyű támadását. Weckerling ezt válaszolta:

„Das ist wirklich ein starkes Stück. Wer so zitiert, ist ein Verläumder. Zu bedauern ist allerdings, dass der schlimmste Lügner noch nicht entlarvt ist, der s. Z. den Ausspruch Listers »Ohne Semmelweis u. s. w.« erfunden hat.”

Ma sincs kiderítve, kitől ered a „citátum”. De ha valaki egy ilyen magyarellenes könyvben talál egy ilyen magyarbarát nyilatkozatot, úgy csakugyan nem vehető rossz néven, ha azt hitelesnek tartja és tovább adja. Ám ha a szülészeti asepsis történetét pontosan szemügyre vesszük, akkor a kronologikus fejlemények maguk döntenek meg a szóban forgó mondat megszületésének lehetőségét.